המקדיש שדהו בשעת היובל נותן בזרע חומר שעורים חמשים שקל כסף, היו נקעים עמוקים עשרה טפחים או סלעים גבוהים עשרה טפחים אין נמדדין עמה, פחות מכאן נמדדין עמה והוינן בה נהי דבהדי ארעא לא קדשי נקדשו באפי נפשייהו, וכי תימא כמה דלא הוי בית כור לא חשיב ורמינהו שדה מה ת"ל לפי שנאמר זרע חומר שעורים בחמשים אין לי אלא שהקדיש בענין הזה מנין לרבות לתך, וחצי לתך, סאה, תרקב, וחצי תרקב ואפי' רובע מנין ת"ל שדה מכל מקום ויקרא כז

אמר מר עוקבא בר חמא הכא בנקעים מלאים מים, עסקינן משום דלאו בני זריעה נינהו, דיקא נמי דקתני דומיא דסלעים גבוהים ש"מ, אי הכי אפילו פחות מכאן נמי? הנהו נאגני דארעא מיקרו שדרא דארעא מיקרו *גבי מכר תנן האומר לחבירו בית כור עפר אני מוכר לך והיו שם נקעים עמוקים עשרה טפחים או סלעים גבוהים עשרה טפחים אין נמדדים עמה, פחות מכאן נמדדים עמה ואמר מר עוקבא בר חמא אע"פ שאין מלאים מים, מ"ט? אמר רב פפא לפי שאין אדם רוצה שיתן את מעותיו בשדה אחת ויראה לו כשנים וכשלשה מקומות הכא מאי? להקדש מדמינן לה או למכר מדמינן לה? מסתברא להקדש מדמינן לה דאמר לה אנא טרחנא וזרענא ומייתינא:

מתני' *ר' מאיר אומר כל תנאי שאינו כתנאי בני גד ובני ראובן אינו תנאי שנאמר במדבר לב ויאמר אליהם אם יעברו בני גד ובני ראובן וכתיב ואם לא יעברו חלוצים רבי חנינא בן גמליאל אומר צריך הדבר לאומרו שאלמלא כן יש במשמע שאפי' בארץ כנען לא ינחלו:

גמ' שפיר קאמר ליה ר' חנינא בן גמליאל לר"מ? אמר לך רבי מאיר אי סלקא דעתך לאו לתנאי כפול הוא דאתא לכתוב ואם לא יעברו ונאחזו בתוככם, בארץ כנען

למה

בשעת היובל · בזמן שהיובל נוהג שכל שדה אחוזה פדיונו שוה מגזירת הכתוב אחת יפה ואחת רעה, אבל בזמן שאין היובל נוהג נפדי' בשווין: **נקעים** · כמין גומות: **נהי דבהדי ארעא לא קדשי** · להיות נמדדים בקרקע שוה להיות קטפרס שלהן נמדד לעלות בחשבון: **נקדשו באפי נפשייהו** · להיות הורה אור נמדדין לפי מה שיש בהן ולא יעלה מדרון שלהן בחשבון: **שדה מה תלמוד לומר** · ויהוה ליה למכתב ואם מאחוזתו יקדיש איש וגו' וכתב ואם משדה אחוזתו: **בענין הזה** · כדי זרע חומר שעורים: **לתך** · חצי כור: **תרקב** · חצי סאה: **דלאו בני זריעה נינהו** · וכתב הכתוב "זרע" ומידי דלאו בני זריעה נינהו אין נפדים בדמים הללו אלא בשוויה: **דומיא דסלעים** · שהסלע אין ראוי לזריעה דקשה הוא: **נאגני דארעא מקרו** · הנקעים קרויין אגנות הקרקע שהמים מתמלין לתוכן כמו ויאסף באגנות (שמות כד): **שידרא דארעא** · מקום הסלעים אין להם שם סלעים לעצמן אלא על שם הקרקע הם נקראים שידראות הקרקע: **הכא מאי** · גבי קידושי אשה אם היו בו סלעים ונקעים של י' טפחים ואינן מלאים מים: **להקדש מדמינן לה** · ונמדדין עמה: **או למכר מדמינן לה** ואין נמדדין: **מתני' כל תנאי** · שאין כפול: **כתנאי בני גד ובני ראובן אינו תנאי** · ואע"פ שלא נתקיים התנאי נתקיימו הדברים כגון "הרי זה גיטך על מנת שתתני לי מאתים זוז" ולא פירש לכפול "ואם לא תתני לי לא יהא גט" אין כאן תנאי של מאתים זוז כלל ואפי' לא נתנה הוי גט וכמו שמצינו שהוצרך משה רבינו ע"ה לכפול "ואם לא יעברו חלוצים אתכם ונאחזו בתוככם" שמע מינה דאי לא כפל היתה מתנתו קיימת ונוחלין ארץ גלעד אפילו לא יעברו את הירדן אע"פ שאמר "אם יעברו ונתתם" לית לן 'מכלל הן אתה שומע לאו' וה"ה נמי דבעינן תנאי קודם למעשה מדלא אמר 'תנו להם אם יעברו' משמע דאם אמר הכי לא אתי תנאה ומבטל מעשה דמתנה דקדמיה ושמעינן נמי דבעינן הן קודם ללאו דלא אמר תחלה 'אם לא יעברו אל תתנו ואם יעברו ונתתם': **ר"מ אמר** · אתנאי כפול לחודיה פליג למימר דאין צריך לכפול, 'דמכלל הן נשמע לאו' וזה שכפלו משום צורך היה הדבר לאומרו מפני דבר אחר שאלמלא כן שכפלו יש במשמע שאם לא יעברו אף בארץ כנען שמעבר הירדן והלאה שהיו קלין בה מפני מקנה רב שלהן אף בה לא יטלו דהכי הוה שמעינן לה אם יעברו ונתתם להם את ארץ הגלעד בשביל כל חלקם הא אם לא יעברו יהיו נקנסים ולא יטלו חלק לא כאן ולא כאן כלל לכך פירש שאם לא יעברו לא יפסידו חלקם בכך (דאי אתה שומע מכלל לאו אם אינו מפרש לכתוב) ויטלו כאן וכאן על פי הגורל: **גמ' שפיר קאמר ליה** · קושיא היא היכי יליף ר' מאיר מינה דבעינן כפילה, הא שפיר קאמר ליה ר' חנינא דכפילה לאו למכפל אתא שלא יטלו ארץ גלעד כולה' דהא מכללא שמעינן לה אלא למימר ונאחזו בארץ כנען אפילו אין עוברין למלחמה: **אמר לך ר' מאיר אי ס"ד** · קרא לפרושי אתא' דאפילו לא יעברו לא יפסידו חלקם בכל ארץ ישראל' ולאו לתנאי כפול אתא להחזיק את התנאי שאם לא יעברו לא תהא מתנת ארץ גלעד מתנה ואשמעינן דמכלל הן אי אתה שומע לאו אם אינו מפרשו': **לכתוב ואם לא יעברו ונאחזו בתוככם** · ועל כרחך הייתי מפרשו שאם לא יעברו לא יפסידו בה ללמדינו :

למה

ה"ג **המקדיש** שדהו בשעת היובל · פירוש בזמן שהיובל נוהג ול"ג בשנת היובל דאם כן משמע דמיירי בשנה עצמה של יובל ובהא פליגי רב ושמואל במסכת ערכין (דף כד·) חד אמר אינה קדושה כל עיקר וחד אמר קדוש ויוצא* : **אין** נמדדין עמה · פירש בקונטרס להיות נגאלים בדין חומר שעורין אבל ליגאל בשווין מיהא קדשי דאין לומר דלא קדשי כלל דהא לא גרע מבור וגת ושובך דתנן ס"פ המוכר את הבית (ב"ב דף עא·) המקדיש שדהו הקדיש כולו ואפילו בור וגת ושובך וכל שכן סלעים ונקעים: **נקדשו** באפי נפשייהו · פירש בקונט' להיות נמדדים לפי מה שיש בהן ולא יעלה מדרון שבהן לחשבון כי אם קרקעית הנקעים ובריש פ' בית כור (ב"ב קג·) פרשב"ם דהכי פריך נהי דבהדי ארעא לא קדשי כלומר אם אינו רוצה למודדו עמה לפי שהיא שדה בפני עצמה ויכול לפדות כל אחד ואחד בפ"ע כאילו הקדיש שתי שדות שיכול לפדות זה בלא זה נקדשו באפי נפשייהו מכל מקום כשירצה יפדה אותן נקעים בפני עצמן לפי חשבון בית זרע חומר שעורין בנ' שקל כסף ולא נהירא דמשמע מתוך פירושו דהמקדיש שדה אחד שאין בו נקעים שאין יכול לפדותו לחצאין וליתא דהא אמרינן לעיל בפ"ק (דף כ:) המקדיש שדה אחוזה לוה וגואל לחצאין לכך נראה כפירוש הקונטרס* : **אי** הכי אפילו פחות מכאן נמי · ק"ק מאי אתא' איכא הכא דהא אפי' מיירי בלא מלאים מים תקשי נמי מסלעים ונראה לר"י לפרש אי אמרת בשלמא דלא קפדינן אראוי לזריעה ניחא דפחות נמדדין עמה אלא השתא דבעינן ראוי לזריעה פחות מכאן נמי אמאי נמדדין עמה: **כל** תנאי שאינו כתנאי בני גד ובני ראובן אינו תנאי · פי' בקונטרס ואפילו לא נתקיים התנאי נתקיימו הדברים הואיל ואין התנאי כפול כגון הרי זה גיטך אם תתני לי מאתים זוז ולא פירש לכפול ואם לא תתני לי לא יהא גט אין כאן תנאי של מאתים זוז כלל ואפי' לא נתנה לו המאתים זוז הוי גט כמו שמצינו שמשה הוצרך לכפול ואם לא יעברו חלוצים ונאחזו בתוככם בארץ כנען ש"מ דאי לא כפליה היתה מתנתו קיימת והיו נוחלין ארץ הגלעד ואפילו לא יעברו הירדן ואע"פ שאמר אם יעברו ונתתם להם את ארץ הגלעד דמשמע הא אם לא יעברו לא לית ליה מכלל הן אתה שומע לאו וה"ה נמי דבעינן תנאי קודם למעשה מדלא אמר תנו להם אם יעברו משמע דאם אמר הכי לא אתא תנאה ומבטל מעשה דמתנה דקדמיה ושמעינן נמי דבעינן הן קודם ללאו מדלא אמר תחלה אם לא יעברו אל תתנו ואם יעברו ונתתם מהכא נלמוד דר"מ בעי כפול והן קודם ללאו ותנאי קודם למעשה ור"ח בן גמליאל אומר צריך הדבר לאומרו שאלמלא כן יש במשמע שאפילו בארץ כנען לא ינחלו פירש בקונטרס דאתנאי כפול לחודיה פליג אבל לעולם בעי תנאי קודם למעשה וקשה דהא אמר בסוף פ' השוכר את הפועלים (ב"מ דף צד·) מאן שמעת ליה דאמר בעינן תנאי קודם למעשה רבי מאיר הוא משמע דרבי חנינא בן גמליאל פליג אכולהו לכן נראה לי דפליג אכולהון :

[ת"י **שאלמלא** כן יש במשמע אף בארץ כו'· פרש"י שהיו קלין בה ואין נראה לר"ת אלא] דה"פ שאפי' בארץ כנען לא ינחלו לא מבעיא בארץ גלעד לא ינחלו דכיון שהיה להם ייפוי כח בארץ גלעד אם יעברו דבשביל זה נתנה להם אם כן דין הוא שהורע כחם אם לא יעברו אלא אפי' בארץ כנען שלא ייפו כחם אם יעברו שהרי בשביל זה לא נתן להם בארץ כנען אפי' הכי הורע כחם אם לא יעברו אלמלא היתה הכפילות דואם לא יעברו ונאחזו בתוככם בארץ כנען :

אי

עין משפט נר מצוה

לה א מיי' פ"ד מהלכות ערכין הלכה ג :

לו ב מיי' שם הלכה יג:

[ועי' תוס' ב"ב קג: ד"ה המקדיש]

לז ג מיי' שם הלכה יד:

לח ד מיי' שם הלכה יג:

לט ה מיי' פכ"ח מהל' מכירה הלכה א טוש"ע ח"מ סימן ריח סעיף א :

מ ו מיי' פ"ו מהלכות אישות הלכה ה סמג עשין מח טוש"ע אה"ע סי' לח סעיף כב :

מא ז מיי' שם פ"ו הלכ' ג סמג שם טוש"ע אה"ע סי' לח סעיף ג :

[ע"ע תוס' ב"ב קג. ד"ה ולמאי]

תוס' ר"י הזקן

בזמן שהיובל נוהג שכל שדה אחוזה פדיונה שוה א' יפה וא' רעה אבל בזמן שאין היובל נוהג פודה בשוה· נקעים · גומות : בהדי ארעא להיות נמדד קטפרס שלהם : באפי נפשייהו להיות נמדדים לפי מה שיש בהם ולא יעלה תל שלהן בחשבון: דלאו בני זריעה וקרא כתיב זרע אבל מה שאינו ראוי לזריעה אינו נפדה בזה הערך אלא בשווי': נגרי כמו אנגנות מי קרקע הם נקראים : הכא מאי · אמר לה על מנת שיש לי בית כור עפר ויש לו שם נקעים גבוהים עשרה ואין בהם מים להקדש מדמינן לה ומקודשת או למכירה מדמינן לה ואינה מקודשת שהרי אין לו בית כור שאין נמדדין עמה הנקעים : טרחנא ואע"ג דלעיל לא אמרינן טרחנא התם הוא שלא נתקיים התנאי שהרי אמר לה על מנת שיש לי במקום פלוני אבל הכא נתקיים התנאי דבית כור עפר קאמר לה וזה המקום ראוי לזריעת בית כור : ר' מאיר וכו' · מסתברא דר' מאיר אתא לאפלוגי אהני מתני' דלעיל דס"ל דעל מנת הוי תנאי בלא כפילה וקאמר שכל תנאי צריך כפילה ואפי' בעל מנת ולית הלכתא כוותיה בהאי : כתנאי בני גד ובני ראובן שהיה כפול שאמר ואם לא יעברו לא יתנו להם את ארץ גלעד : אינו תנאי דלא אמרי' מכלל הן אתה שומע לאו והמתנה או המעשה קיים אע"פ שלא קיים את התנאי' והה"נ דילפי' מתנאי בני גד ובני ראובן דבעי' הן קודם ללאו שהרי אמר תחלה אם יעברו ואח"כ אמר לא יעברו · ובעינן נמי תנאי קודם למעשה דקאמר אם יעברו ונתתם ולא אמר תנו אם יעברו כדאיתא בהשוכר את הפועלים ובפ' מי שאחזו שם בארנו שדעת הר"ם שאין במשפטי התנאי לר' מאיר אלא הני ג' ותנאי בדבר שאפשר לקיימו והאי לא חזינן ליה מתנאי בני גד ובני ראובן אלא ממה שהשיב משה וסדר דבריו שכפל תנאו והקדים הן ללאו ואמר תנאי קודם למעשה מה לי לסדר דבריו כך אם לא להודיע אם לא עשה כן היה תנאו בטל אבל בשורש הדבר שהם בקשוהו דהיינו ארץ סיחון ועוג שהוא התנה להם שיעשו לא גמרי מהאי אנפא כל שהם שאלו ממנו מה שיהיו צריכים והוא שאל מהם מה שהיה צריך · ואע"ג דאמר ר' אדא בפ' מי שאחזו מבדי כל תנאי מהיכא גמרינן להו מתנאי בני גד ובני ראובן מה התם תנאי בדבר א' ומעשה בדבר א' · הא רבא ורב אשי פליגי בההיא אוקימתא ודדמי ליה כגון ההיא דפ' המדיר דבעי תנאי דאפשר לקומי על ידי שליח ופרישנא נמי התם שדעת רב אשי דמעכשיו ועל מנת (דעל מנת) לא צריך חד מאנפי דתנאי תדע שזה דעת הר"ם שהרי לא הביא במשפטי התנאי באישות פ"ו אלא הני ד' · וקאמר רבי מאיר שאם אמר הרי את מקודשת לי בפרוטה זו אם תתני לי כך וכך מכאן עד יום פלוני או ה"ז גיטך אם תתני לי כך וכך אם לא כפל תנאו הרי היא מקודשת ומגורשת אעפ"י שלא נתנה שהתנאי בטל ואם בא אחר יקדשה מקודשת לראשון וזה"נ אם נרע א' מהני ד' משפטי התנאי שכתבנו ור' חנינא פליג אתנאי כפול לחודיה וקאמר שלא אמר אם לא יעברו להורות שצריך תנאי כפול דודאי א"צ דמכלל הן אתה שומע לאו אלא להורות (שלא)[שאף אם לא] יעברו [מ"מ]ינחלו בארץ כנען·ומיהו צריך תנאי קודם למעשה וכן צריך הן קודם ללאו: שפיר קאמר ליה' כלומר והואיל ואיכא למימר טעמא דמ"ה אצטריך ליה למימר הכי תו לא גמרי' שכך הוא משפט התנאי:ונאחזו בתוככם' דמשמע שאם לא יעברו

לא

מסורת הש"ס

ב"ב קג: ערכין כה: ת"כ פ' בחקותי

* היינו בית כור עי' רשב"ם ב"ב קג:

ויקרא כז:טז

ואם משדה אחוזתו יקדיש איש לה' והיה ערכך לפי זרעו זרע חומר שעורים בחמשים שקל כסף

[פי' הרי וקב והיינו שלשה קבין שהוא חצי סאה ערוך]

ב"ב קג:

*סלעים ונקעים של י' טפחים ואינן מלאים מים

א) נתינת החלק בעבר הירדן המזרחי

ב) אם יעברו ללחום: התנאי

[נדרים יא: ונזכר עוד שם יג: עוד בשבועות לו. עוד בגיטין עה: ובענין תנאי כפול בפלוגתא עי' יבמות נג:]

במדבר לב:כט

ויאמר משה אליהם אם יעברו בני גד ובני ראובן אתכם את הירדן כל חלוץ למלחמה לפני ה' ונכבשה הארץ לפניכם ונתתם להם את ארץ הגלעד לאחוזה

ל) ואם לא יעברו חלוצים אתכם ונאחזו בתככם בארץ כנען

רש"ל ורש"א מוחקין כל זה

*בלי הכפילות הייתי חושב שאם לא יעברו - אף בארץ כנען לא ינחלו

מבנה

הבנות מר עוקבא בר חמא

נושא (דף סב.)

תנאי כפול

שאלות מפתח:

- מה מטרת הכפילות בפרשת בני גד ובני ראובן:
  1) לר"מ
  2) לר' חנינא
- מה היינו חושבים בלי הכפילות
  1) לר"מ
  2) לר' חנינא